

XII Всеукраїнська
науково-
практична конференція
студентів, аспірантів та
молодих вчених

МОЛОДЬ У СУЧАСНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

20 квітня 2023 р

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ КОНФЕРЕНЦІЇ

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка
Кафедра психології

МОЛОДЬ У СУЧАСНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ КОНФЕРЕНЦІЇ

Суми 2023

УДК 16.273+316.72
ББК 88.58
К 88

Рекомендовано Вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (протокол № 11 від 29.05.2023 р.)

Редакційна колегія:

Кузікова Світлана Борисівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Вертель Антон Вікторович – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Дворніченко Лариса Леонідівна – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Єрмакова Наталія Олександрівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Пасько Катерина Миколаївна – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Пухно Світлана Валеріївна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Усик Дмитро Борисович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Щербак Тетяна Іванівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

К 88 Молодь у сучасній психології. Збірник матеріалів конференції / за ред.: Кузікової С. Б., Вертеля А.В. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2023. – 284 с.

У збірнику матеріалів конференції висвітлюються актуальні теоретичні питання сучасної психології, результати емпіричних досліджень особистості і груп, презентуються психологічні особливості розвитку особистості в різні вікові періоди та специфіка психологічної допомоги особистості в ускладнених умовах життя. Особливу увагу приділено етнокультурним традиціям і цінностям, їх збереженню та трансформації в сучасних умовах, соціальній мобільності особистості в мультикультурному просторі.

До збірника вміщено наукові статті учасників XII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Молодь у сучасній психології» (20 квітня 2023 р.).

Видано в авторській редакції.

© Колектив авторів, 2023

© Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2023

<i>Невмержицька Ю</i>	Психологічні особливості резильєнтності як ресурсу стійкості	96
<i>Павлюк М.О.</i>	Взаємозв'язок між самооцінкою та мотивацією до досягнень	97
<i>Падалка В.М.</i>	Діагностичні методики дослідження тривожності молодших школярів	99
<i>Позднякова А.В.</i>	Психологічні особливості взаємозв'язку академічної прокрастинації та суб'єктивного благополуччя студентської молоді	101
<i>Пономаренко С.О.</i>	Чинники психосоматичних розладів у підлітковому віці	103
<i>Радчук Н.В.</i>	Взаємозв'язок між музичними вподобаннями та особистісними характеристиками	104
<i>Рибалко А.П.</i>	Особливості виникнення стресу в професійній діяльності керівника закладу освіти	106
<i>Романяк Л.І.</i>	Особливості впливу травмуючих подій на самооцінку особистості в юнацькому віці	108
<i>Рябокоть А.П.</i>	Основні функції лідера та теорії лідерства в контексті соціальної психології	110
<i>Саранча А.А.</i>	Порушення психоемоційного стану молодших школярів під час воєнних дій в Україні	112
<i>Талавас А.С.</i>	Психологічні особливості агресивної поведінки дітей-сиріт та дітей які залишилися без піклування батьків підліткового віку	114
<i>Тригуба В.В.</i>	Психологічні особливості прояву агресивної поведінки підлітків у взаємодії з однолітками	115
<i>Хоменко В.О.</i>	Результати дослідження впливу звуку повітряних тривог на психоемоційний стан українців в умовах війни	118
<i>Хорешко Н.В.</i>	Особливості психоемоційного стану підлітків в умовах стресу	121
<i>Христич Я.А.</i>	Взаємозв'язок емоційного інтелекту та тривожності осіб раннього дорослого віку	124
<i>Шумейко В.Ю.</i>	Стратегії поведінки в конфлікті студентів закладів вищої освіти	126
<i>Якобчук Я.В.</i>	Особистісні кореляти асертивності в юнацькому віці	127
РОЗДІЛ III.	Етнокультурні традиції і цінності, їх збереження та трансформація	
<i>Васіна М.І.</i>	Особливості дослідження щастя: теоретичні аспекти	130
<i>Гречана Т.С.</i>	Житло, домашнє середовище, дім у людському житті	132

характером, умовами і відносинами у середовищі, які надають підліткам певні можливості для спілкування – ці фактори проявляються в таких середовищах, як: природне, антропогенне, соціальне, психосоціальне, культурне тощо.

Отже, особливістю агресії в підлітковому віці є залежність від групи однолітків в умовах падіння авторитету дорослого. У цьому віці агресивність часто означає «здайся або бути сильним попри все». Підлітки формують стосунки з однолітками за принципом важливості в суспільстві (в групі). Молодіжний соціум є основною формою взаємодії та спілкування і може бути основною передумовою для виникнення агресивної поведінки у підлітковому віці. Вплив суспільства на людей з відверто агресивною поведінкою часто є неефективним з ряду причин, оскільки агресія має глибокий біологічний та соціальний фундамент, саме тому викоринити агресивну поведінку, очевидно, повністю неможливо. Можна лише контролювати необхідність зменшення її проявів шляхом створення ефективних систем соціального контролю на багатьох рівнях суспільства, сім'ї та малих груп, самої особистості бажано на ранніх етапах її розвитку.

Хоменко Владислав Олексійович

студент Тернопільського національного педагогічного університету
імені В.М. Гнатюка (м. Тернопіль),
науковий керівник: к. психол. н., доцент Я. Є. Кальба

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ЗВУКУ ПОВІТРЯНИХ ТРИВОГ НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Українцям випало важке випробування – жити у суворих реаліях війни. Фрустрація, тривога, стрес, апатія і навіть депресія симптоматично властиві на сьогодні кожному другому українцеві. Якщо запитати пересічного українця, які асоціації актуалізує слово «війна», можна почути багато різних відгуків, до прикладу: країна-агресор, страждання, біль, всебічний хаос та сигнал повітряної тривоги. Вочевидь звук повітряної тривоги став одним з найвиразніших акустичних сигналів-подразників нашого повсякдення. Відтак, вельми актуальним видається питання вивчення впливу звуку повітряної тривоги на психоемоційний стан українців в умовах війни.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості впливу звуку повітряної тривоги на психоемоційний стан українців в умовах війни.

Мету дослідження конкретизовано у таких *науково-дослідницьких завданнях:*

1. Проаналізувати наукові підходи щодо вивчення заявленої проблеми.

2. Дослідити методом спектрального аналізу звук сигналу повітряної тривоги (ПТ) на прикладі запису ПТ у м. Тернополі; предметно проаналізувати частоту звуку ПТ як одну з основних фізичних величин та її потенційний вплив на людину.
3. Емпірично виявити особливості впливу сигналу повітряної тривоги на психоемоційний стан респондентів в умовах війни; здійснити кількісний та якісний аналіз отриманих даних.
4. Емпірично дослідити взаємозв'язок реактивної тривожності досліджуваних з іншими складовими психоемоційної та психофізіологічної сфери респондентів.
5. Аргументувати актуальність отриманих результатів дослідження для розробки рекомендацій щодо збереження ментального здоров'я українців в умовах війни, зокрема їх психоемоційної сфери.

Примітно, що тема впливу звуку на психіку людини цікавила і зберігає пізнавальний інтерес науковців різних професійних сфер, таких як психологія, нейробіологія, акустична інженерія тощо. Окрім цього є наукові розвідки щодо вивчення звуку саме повітряних тривог на емоційний стан та психічне здоров'я. Так, цю проблему вивчали зарубіжні вчені: М. Kirk (доводить, що повітряні тривоги мають негативний вплив на психоемоційний стан людини); S. Janssen, F. Van Den Berg & H. Vos (вплив повітряних тривог на якість життя). У вітчизняній психології вплив повітряних тривог на психічний стан людини досліджували Л.Козак (ефективність психотерапії в лікуванні посттравматичного стресового розладу внаслідок повітряних тривог) та О.Пономаренко (взаємозв'язок між рівнем тривожності та відчуттям безпеки у людей, які переживали повітряні тривоги).

У науковому вимірі **звуком** вважають хвилі, частоти яких відповідають межах сприймання органів слуху людини, необхідно аби інтенсивність подразника була не меншою від мінімальної величини порога чутливості. Водночас, зазначимо, що поріг чутливості корелює з частотою звуку. Звукові хвилі, які перевищують екологічні норми дозволеної частоти, згідно встановлених законодавством України нормативів, розглядаються як **шум** і як такі, що наносять шкоду психіці та організму людини в цілому. Людина здатна відображати звук за тривалістю діючого подразника, гучністю, висотою і тембром (частота коливань), надалі ці характеристики будемо досліджувати у практичній площині нашої роботи.

Програма емпіричного дослідження включала застосування наступних методів дослідження.

1. Метод спектрального аналізу вивчення звуку повітряної тривоги.
2. Авторська анкета змішаного типу, котра містила питання закритого і відкритого типу. Анкета складалась із 18 запитань (додаток А.1)
3. Методика шкалової самооцінки психофізіологічного стану О.М.Кокуна (додаток А.2).

4. Шкала оцінки рівня реактивної (ситуативної) тривожності Спілбергера-Ханіна (додаток А.3)

5. Результати емпіричного дослідження оброблялись за допомогою методів математичної статистики у статистичній програмі «SPSS».

Вибірку дослідження склали 200 респондентів – жителі міст Тернополя, та Тернопільської області.

Застосування спектрального аналізу дозволило нам предметно проаналізувати інтенсивність та пов'язану з нею частоту звуку ПТ. Примітно, що більш інтенсивним звук виявився на низьких частотах, зокрема у діапазоні від 440 Гц до 4,9 кГц. Варто зазначити, що низькочастотні коливання викликають у людини появу низки психоемоційних та психофізіологічних симптомів: роздратування, погіршення сну, відчуття внутрішньої вібрації, погіршення зору, дзвін у вухах, астеничний синдром втому тощо.

За допомогою розробленої анкети нам вдалося зібрати фактичний матеріал щодо характеру сприйняття респондентами звуку повітряної тривоги, їх суб'єктивних оцінок щодо тривалості, інтенсивності, гучності, сигналу. Виявлено, що сприймання часу дії подразника ПТ відображає доволі суб'єктивні тенденції в оцінці респондентів, зокрема час діючого подразника виразно редукується, скорочується, що зазвичай буває, коли гучність подразника звуку доволі сильна і це пригнічує чутливість аналізатора. Для більшості учасників дослідження (69%) за суб'єктивним сприйняттям звук став гучнішим тощо. 66% зазначило, що переходили в укриття на початку війни під час звучання ПТ, натомість на сьогодні лише 25% з них продовжують переходити в укриття, а 75% респондентів залишаються вдома. На запитання «Як саме впливає на вас звук повітряної тривоги, які емоції стани виникають першими, коли ви чуєте сигнал повітряної тривоги?» лише 1% респондентів не вказав жодної відповіді, натомість 54% респондентів вказали тривогу, 39% - гнів; 35% - виснаження.

З огляду на те, що найвиразнішим психоемоційним станом респонденти зазначили тривогу, ми спробували більш детально дослідити цей аспект за «Шкалою реактивної тривожності» Ч. Спілбергера. Аби більш предметно дослідити стан наших респондентів під час звучання сирени ПТ ми змінили умови застосування шкали реактивної тривожності, зокрема запропонували респондентам інструкцію такого змісту: «Оцініть будь ласка свій стан під час звучання сигналу повітряної тривоги». Результати вразили межовими показниками, а саме у 90% респондентів виявлено високий рівень ситуативної тривожності і лише 10% - середній рівень реактивної тривожності, з низьким рівнем – результати відсутні. Дуже висока тривожність (> 46) прямо корелює з наявністю невротичного конфлікту, з емоційними і невротичними зривами і потенційно з психосоматичними проявами. Отож робимо висновок, що реактивна (ситуативна) тривожність як стан в ситуації звучання повітряної тривоги

суб'єктивно переживається респондентами високою напругою, занепокоєнням, заклопотаністю, нервозністю, а сама ситуація схоже за інтенсивністю як дистресова та екстремальна.

Відтак актуальним для нас видалось дослідити як саме корелює ситуативна тривожність з іншими складовими психоемоційної та психофізіологічної сфери людини. З цією метою ми застосували експрес-методику шкалою оцінки психофізіологічного стану О. М. Кокуна. Отримані результати дозволяють зробити припущення, щодо найбільш вразливих компонент психоемоційної та психофізіологічної сфери респондентів. Так виявилось, що під час звучання сирени ПТ у респондентів погіршується: «самопочуття» низький показник – 90%, нижче середнього показник – 7%; «настрій» низький показник – 84%, нижче середнього – 8%; «працездатність» низький показник – 80%, нижче середнього – 7%; «активність» низький показник – 76%, нижче середнього – 9%; «знижується зацікавленість до процесу» низький показник – 70%, нижче середнього – 15%; «впевненість у собі» низький показник – 63%, нижче середнього – 12%; «знижується бажання виконувати завдання (переходити в укриття)» низький показник – 50%, нижче середнього – 11% тощо.

Отже, вплив звуку повітряної тривоги на психіку людини неминуче явище. Вплив звуку повітряної тривоги потенційно може бути деструктивним для психоемоційного стану людини; звідси випливає безапеляційна актуальність дослідження основних психоемоційних симптомів/проявів цього впливу як об'єктивної підстави формулювання рекомендацій щодо запобігання екологічної шкоди населенню України.

Хорешко Надія Володимирівна

магістрантка Харківського національного педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди (м. Харків),

науковий керівник: доктор психологічних наук, доцент Л.М. Абсалямова

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ СТРЕСУ

З підлітками дуже часто важко знайти спільну мову, бо період їх дорослішання, а особливо в теперішніх умовах, дуже складний і часом виходить за рамки загальноприйнятих стандартів. Вони часто створюють безлад, йдуть наперекір усім і всьому, починають безпричинно проявляти емоції та не погоджуються з правилами, що прийняті в суспільстві. Але все це було б не так страшно, якби ці перепади настрою не траплялися так часто і не викликали у батьків занепокоєння за його емоційний стан. Часто поведінка підлітків здається батькам настільки небезпечною, що вони готові звернутися по допомогу до психолога. Проте недавні дослідження, проведені Т. Хомуленко та Л. Абсалямовою показують, що підлітки можуть відчувати перепади настрою, і це цілком нормально для їх віку. Згодом такі перепади, в